

Покликання сімейного лікаря на Закарпатті під час війни в Україні

П. О. Колесник, Н. О. Колесник, Ю. С. Січ, Н. І. Понзель, В. М. Лазарик, О. В. Ільков, Д. В. Григоренко, Д. С. Петьовка

Ужгородський національний університет
ТОВ «Клініка «InterFamily»», м. Ужгород

Після російського вторгнення до Ужгорода прибуло 60 тис. біженців зі східної та південної частин України, які мали чимало проблем із фізичним та психічним здоров'ям. Команда сімейних лікарів, мешканців та студентів за підтримки волонтерів та різних медичних, освітніх, благодійних і релігійних організацій розпочали волонтерський проєкт, який згодом переріс у клініку «InterFamily».

Починаючи як благодійний центр, де внутрішньо переміщені особи могли отримати безкоштовну та якісну первинну допомогу та лікарські засоби, придбані за рахунок пожертв міжнародних партнерів, сьогодні він став ліцензованою клінікою, яка надає багато різних медичних послуг (деякі з них унікальні в нашому регіоні), а також первинну (тобто психологічну) та вторинну допомогу не лише біженцям, а й мешканцям міста.

Клініка «InterFamily» є навчальним центром для студентів та резидентів, які отримують практичні навички та досвід, а також мають можливість стати членами персоналу як асистенти клініки, що дає велику автономію та можливість отримати клінічні та управлінські навички.

Завдяки проєкту European-Ukrainian Support In Teaching (пізніше – EUSIT-Exchange) з початку війни європейські експерти проводили практичні лекції для українських лікарів і медичних сестер та студентів.

Інноваційний медичний та освітній досвід клініки цінний не тільки для українських, а й для закордонних фахівців. Підтвердженням міжнародного визнання клініки «InterFamily» стала нагорода WONCA Europe 5 Star Doctor Award директора клініки «InterFamily» Павла Колесника.

Ключові слова: клініка «InterFamily», сімейна медицина, волонтерство, медична допомога під час війни, міжнародна співпраця.

Family doctors calling in Transcarpathian region in the wartime

P. O. Kolesnyk, N. O. Kolesnyk, Yu. S. Sich, N. I. Ponzel, V. M. Lazaryk, O. V. Ilkov, D. V. Hryhorenko, D. S. Petovka

After the Russian invasion, 60,000 refugees from the eastern and southern parts of Ukraine, who had many problems with physical and mental health, arrived in Uzhgorod. A team of family doctors, residents and students with the support of volunteers and various medical, educational, charity and religious organizations started a volunteer project, which later grew into the “InterFamily” clinic. Starting as a charity center where internally displaced persons could receive free and high-quality primary care and medicines purchased through donations from international partners, today it has become a licensed clinic that provides many different medical services (some of which are unique in our region), and as well as primary (i.e. psychological) and secondary care not only to refugees, but also to city residents.

The “InterFamily” clinic is a training center for students and residents who gain hands-on skills and experience, and have the opportunity to become staff members as clinic assistants, providing greater autonomy and the opportunity to gain clinical and management skills.

Thanks to the European-Ukrainian Support In Teaching (later EUSIT-Exchange) project, the European experts have been conducting practical lectures for Ukrainian doctors and nurses and students since the beginning of the war.

The clinic's innovative medical and educational experience is valuable not only for Ukrainian, but also for foreign specialists. The international recognition of the “InterFamily” clinic was confirmed by the WONCA Europe 5 Star Doctor Award to the director of the “InterFamily” clinic Pavlo Kolesnyk.

Keywords: “InterFamily” clinic, family medicine, volunteering, healthcare in wartime, international cooperation.

Коли сотні медичних закладів під час повномасштабної нагресії російських окупантів в Україні були зруйновані, коли в перші дні війни загинули чи були поранені десятки сімейних лікарів, коли сотні сімейних лікарів виїхали з України, ідея побудувати нову клініку для надання безкоштовних медичних послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО) видавалася божевільною та амбітною для всіх, крім команди медиків-волонтерів з міста Ужгород.

З початку війни 60 тис. ВПО зі сходу та півдня України знайшли свій притулок в Ужгороді, завдяки чому

населення міста зросло до 160 000. Ужгород залишається одним з найбезпечніших міст в Україні, де немає комендантської години, оскільки столиця Закарпаття є найзахіднішим містом і розташоване на кордоні зі Словаччиною, що є країною НАТО. Через безпечність Ужгород став притулком для десятків тисяч ВПО, які не хотіли і не могли собі дозволити покинути країну.

До складу ВПО входять здебільшого самотні жінки або жінки без супроводу, неповнолітні діти, люди похилого віку, нерідко без підтримки інших членів сім'ї,

вагітні або жінки, що годують грудьми, вдови та сироти, інваліди і травмовані особи, члени етнічних і релігійних меншин. У кожній другій родині ВПО є люди похилого віку, 46% таких сімей мають дітей, у кожній четвертій родині є люди з інвалідністю, майже у кожній десятій – вагітні, кожна третя сім'я опікується хронічно хворими особами. Якщо врахувати, що значна частина ВПО має найнижчий дохід, то це дає підстави вважати їх найбільш вразливим прошарком українського суспільства. Значна частина такого населення мігрувала і продовжує приїжджати до Ужгорода з початку російської агресії.

Метою команди активістів – сімейних лікарів та викладачів Ужгорода – було допомогти незахищеним верствам вижити та зберегти здоров'я, а також продовжувати справу практичного навчання молодих лікарів амбулаторній медицині, щоб одного дня підняти Україну з руїн. Сьогодні до кола опіки належать поранені бійці, які були госпіталізовані у лікарні міста Ужгорода і потребують фізичної, психологічної та ерготерапевтичної допомоги, що теж входить у зону відповідальності лікарів первинної ланки.

Історія проєкту. У хаосі перших днів війни, побачивши потребу в адекватній первинній медичній допомозі для прибулих ВПО, команда активістів – сімейних лікарів і викладачів кафедри сімейної медицини і амбулаторної допомоги УжНУ – долучилася до організації надання медичної та соціальної допомоги переміщеним громадянам, а також десяткам тисяч осіб, що мігрували до країн Європи, рятуючись від агресії. До команди волонтерської команди сімейних лікарів одразу приєдналися студенти-медики, інтерни, лікарі інших фахів і лікарі з групи ВПО. За участі волонтерської бригади сімейних лікарів і студентів-медиків було організовано цілодобове медичне обслуговування в режимі 24/7 на прикордонних пунктах пропуску, вокзалах та притулах для біженців і переселенців в Ужгороді та Чопі. Невдовзі було організовано кілька локацій пунктів волонтерської медичної допомоги. Незабаром прийшло усвідомлення, що для надання допомоги безперервному потоку ВПО потрібна клініка, де пацієнти зможуть отримати безкоштовне комплексне обстеження та лікування, а молоді медики матимуть змогу отримати практичний досвід та навички роботи сімейного лікаря.

Маючи широку мережу багаторічних міжнародних контактів з партнерами та колегами-медиками з усього світу, зокрема з викладачами сімейної медицини EURACT, лікарями EGPRN, WONCA Europe, Асоціації міст-побратимів «Корваліс-Ужгород», релігійною спільнотою ГО Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів та меценатами благодійного фонду «Східно-Європейська Місія», ми розпочали збір пожертв та товарів медичного призначення для забезпечення допомоги ВПО в Ужгороді. Результат перевершив будь-які очікування: друзі з різних країн та члени їх громад почали надсилати кошти, а також власним транспортом організували доставку необхідних медикаментів та обладнання до Ужгорода. Значну частину медичної допомоги ми надіслали на схід України та на фронт, де вона була вкрай необхідна.

Через декілька місяців фандрайзингу ми зрозуміли, що можемо придбати приміщення з метою створення волонтерської навчальної клініки сімейної медицини. У звичайному житті можуть знадобитися роки, щоб накопичити фінансування, провести будівельні роботи, встановити сучасне медичне обладнання та організувати команду однодумців для реалізації такого амбітного проєкту, але через війну та завдяки допомозі десятків міжнародних партнерів з усього світу, які відгукнулися на наш заклик про допомогу, нам вдалося його реалізувати лише за чотири місяці!

Відкриття і діяльність клініки. 23 вересня 2022 року було відкрито міжнародну навчальну клініку сімейної медицини «InterFamily», а восени 2023 року ми відсвяткували першу річницю її створення.

Клініка дуже вдало розташована географічно: недалеко від центру і оточена гуртожитками УжНУ, де зараз мешкають ВПО (переважно жінки з дітьми, люди похилого віку та інваліди) і студенти. Вона займає перший поверх нової багатоповерхової будівлі, що забезпечує вільний доступ до приміщень, а інших медичних закладів поблизу немає.

Клініка «InterFamily» є унікальним медичним закладом в Україні, який виконує дві важливі функції: надання первинної і спеціалізованої медичної допомоги членам родин ВПО та є практичною базою для медичної освіти студентів і молодих лікарів-інтернів з фаху сімейної медицини. Колектив вважає клініку «кузницею медичних кадрів».

Сьогодні після багатьох місяців роботи під час війни наша команда (лікарі, інтерни та студенти-медики) отримала значний досвід з надання медичної волонтерської допомоги, менеджменту, фандрайзингу, практичної медичної освіти на робочому місці під час надзвичайних ситуацій.

З початку війни активістами клініки було прийнято більше 10 тис. пацієнтів з групи ВПО. Серед найчастіших причин звернень – респіраторні та кардіологічні симптоми, найпоширеніші діагнози – гострі респіраторні вірусні інфекції, гіпертонічна хвороба та ішемічна хвороба серця (рис. 1, 2).

За декілька місяців свого існування клініка отримала ліцензію на медичну практику і підписала договір з НСЗУ щодо надання первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини. Було підписано договір про співпрацю з благодійною організацією «Лікарі без кордонів» і фондами, що опікуються прихистками для ВПО. Сьогодні штат клініки налічує 27 осіб, до команди входять сімейні лікарі і фахівці інших медичних спеціальностей. Сімейні лікарі ведуть прийом у 4 кабінетах за попереднім записом з 9:00 до 16:00, а лікарі інших спеціальностей консультують населення за потреби і за направленням від лікарів первинної ланки. Тривалість прийому становить 30 хв. У клініці на сьогодні задекларовано близько 1100 пацієнтів.

Протягом року всі види медичної допомоги надавалися ВПО безкоштовно, оскільки були частково фінансовані в рамках договору з організацією «Лікарі без кордонів», але влітку договір було завершено, тому клініка намагається вийти на автономне фінансування. Наразі

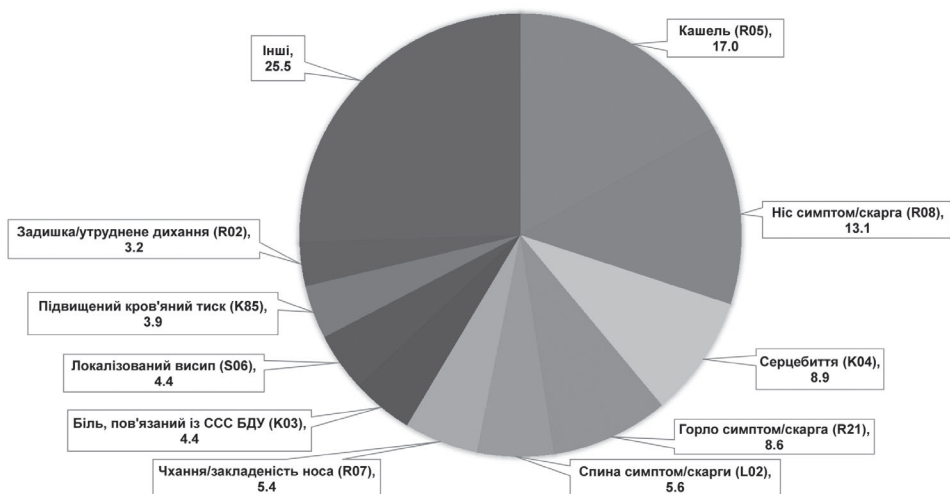

Рис. 1. Співвідношення частоти причин звернень у клініку «InterFamily» пацієнтів з групи ВПО, %

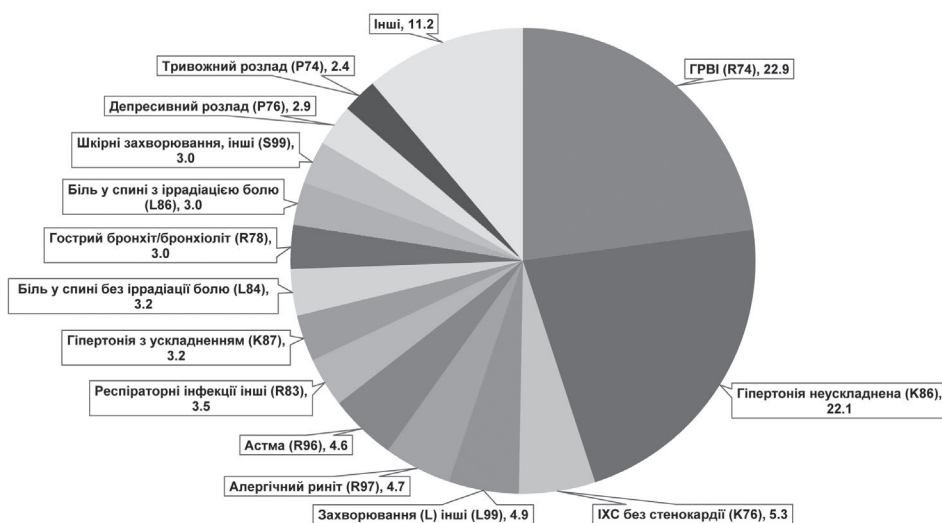

Рис. 2. Співвідношення частоти діагнозів у пацієнтів клініки «InterFamily» з групи ВПО, %

клініка має два напрямки одержання доходу – це отримання фінансування від НСЗУ за медичні послуги з надання первинної медичної допомоги пацієнтам, які підписали декларації з сімейним лікарем «InterFamily», та приватний прийом спеціалістів, причому ВПО мають 50% знижки на такі консультації та інструментальні обстеження. Згідно з попередніми підрахунками, клініка матиме повну фінансову незалежність за умови підписання 3000 декларацій і отримання капітаційних ставок від держави за пакетом первинної медичної допомоги.

Завдяки близькості клініки до помешкань ВПО, інформуванню населення через ЗМІ та численним благодійним акціям, що проводяться активістами «InterFamily», спостерігається збільшення потоку пацієнтів категорії ВПО та мешканців Ужгорода для отримання медичного обслуговування в клініці. Крім того, можливість отримання практичних знань у роботі з пацієнтами приваблює українських і іноземних інтернів та студентів-медиків УжНУ, а також експертів з Європи і США.

Практична медична освіта на базі клініки. Молоді інтерни і стажери-медики самостійно організують роботу процедурного кабінету клініки, консультативного центру та безкоштовного аптечного пункту, беруть активну участь в акціях і менеджменті клініки. З метою професійної ротації молодих лікарів та ординаторів у клініці впроваджено американську та європейську систему практичного навчання. Система «лікар–асистент», по-перше, збільшує кількість стажерів, а по-друге, дає їм реальну можливість випробувати себе на практиці. Правило «трьох пар очей» (лікар, інтерн, стажер) також реалізовано у клініці і створює більш комфортну атмосферу для пацієнта, а також можливість для практичного навчання. Найкращі стажери, що набули достатній досвід, стають асистентами клініки. Асистент отримує зарплатню, а стажер проходить навчання. Заступником головного лікаря клініки є також інтерн, а стажери минулого року вже стали лікарями в штаті клініки.

Медичні працівники, що мають багаторічний досвід роботи у практичній медицині, опікуються підвищенням кваліфікації молодших кадрів, беруть участь у міжнародних та національних конференціях, налагоджують обмін досвідом з міжнародними партнерами.

Досвід, отриманий клінікою в кризовий період російської агресії, стає досить цінним для деяких європейських країн, які стикаються з потенційною загрозою російського вторгнення, тому нас запрошують на кризові конференції в різні країни. Крім того, клініка «InterFamily» бере участь у декількох міжнародних проєктах.

Міжнародні освітні проєкти. Запрошення співробітників клініки на різні міжнародні конференції та семінари стають доброю традицією і дають позитивні результати – кожен візит приносить нові корисні контакти, дозволяє впровадити нові сучасні технології лікування і медичної освіти та привезти новітнє обладнання.

Нещодавно британська дослідницька команда презентувала клініці «InterFamily» інноваційну розробку для практичної медичної освіти – електронні окуляри для дистанційного онлайн-навчання. Використання електронних окулярів у роботі сімейного лікаря-ментора з пацієнтом в режимі реального часу дасть можливість розширити кількість стажерів-спостерігачів до 200 осіб одночасно. Крім того, глядацька аудиторія матиме можливість спостерігати за консультацією сімейного лікаря з будь-якої точки світу (що важливо при навчанні студентів-іноземців), а також матиме змогу ставити запитання лікарю-ментору під час консультації, використовуючи чат в окулярах. Результати даного пілотного навчального дослідження можуть мати великий інтерес і цінність не лише для українських викладачів-медиків, а й для спеціалістів інших країн. Жодна з країн ще не мала такого досвіду навчання в період кризи.

У зв'язку з тим, що виник катастрофічний дефіцит фахівців з фізичної та ерготерапевтичної реабілітації, зокрема поранених бійців, що перебувають у стаціонарах міста і потребують базової реабілітаційної допомоги, фахівцями клініки і кафедри було розпочато ще один інноваційний проєкт під назвою «Реабілітаційний десант». Його метою є навчання базовим навичкам реабілітації молодих студентів-медиків, лікарів та волонтерів без медичної спеціальності. Протягом 4 вихідних днів волонтером-тренером, досвідченим ерготерапевтом і лікарем фізичної медичної реабілітації був проведений тренінг з надання реабілітаційної допомоги, вертикалізації, позиціонування осіб з ураженням нервової системи. До заходу долучилися 20 курсантів, що проходили навчання і тепер матимуть змогу допомагати пораненим у плані базових потреб з реабілітації та ерготерапії.

У результаті війни 90% українців мають ті чи інші психосоматичні розлади, що стали проблемою як для тих, хто емігрував із «найгарячіших» районів, так і для тих, хто живе в безпечних районах, включаючи сімейних лікарів і цивільне населення, яке перебуває у постійному контакті з постраждалими від військової агресії. Відомо, що кількість спеціалістів, які займаються психічними розладами, є значно меншою за необхідну.

Тому більшість спеціалістів клініки «InterFamily» пройшли тренінг з менеджменту пацієнтів з найчастішою психологічною патологією на рівні первинної медичної допомоги в рамках програми mhGap, запропонованої Академією НСЗУ, і готові передавати досвід, навчаючи інших сімейних лікарів Закарпатської області.

На початку війни разом з фахівцями EURACT командою клініки було ініційовано проєкт EUSIT (Допомога Європи Україні в медичному навчанні), в рамках якого експертами з Європи на початку війни було надано короткі відеолекції з актуальних клінічних питань, що були перекладені й запропоновані для перегляду онлайн сімейними лікарями під час вітчизняних конференцій і розміщено на платформі Української Асоціації Сімейної Медицини. Згодом, коли відновилося навчання медиків офлайн, проєкт EUSIT було модифіковано у EUSIT-Exchange (обмін фахівцями), в рамках якого Ужгород відвідала не одна команда медичних фахівців з Європи і США з метою навчання і ротатії у клініці. Так, у жовтні 2023 року молоді спеціалісти з Португалії провели тренінг з навчання обстеженню опорно-рухового апарату. В листопаді 2023 року група американських спеціалістів з невідкладної медичної допомоги провела 4-денний тренінг з використанням системного симуляційного проблемного навчання при найчастіших невідкладних станах у загальній лікарській практиці. Матеріали цих міжнародних тренінгів стануть невдовзі основою нових елективних курсів в УжНУ.

Нещодавно в УжНУ було організовано перший у Закарпатській області Медико-практичний форум для студентів-медиків. На нього були запрошені відомі лікарі – викладачі УжНУ, представники лікувально-діа-

гностичних центрів міста. Форум відвідали понад 300 студентів. У рамках форуму командою молодих фахівців, стажерів, асистентів та лікарів клініки «InterFamily» було проведено майстер-класи з практичних навичок у практиці сімейного лікаря, де студенти мали можливість ознайомитися із сучасним медичним обладнанням, що є сьогодні в арсеналі клініки і доступне для стажерів (денситометр, безконтактний офтальмотонометр, відеоотоскоп, дерматоскоп, експрес-лабораторне устаткування тощо). Понад 100 студентів молодших курсів зацікавилися практичними навичками у сімейній медицині і пройшли майстер-класи під час форуму, а 25 із них підписали декларації з сімейними лікарями клініки й отримали можливість стажування в «InterFamily».

Отже, інноваційний медичний і освітній міжнародний проєкт «Клініка «InterFamily»» набирає обертів, розширює сферу своїх послуг та набуває популярності не лише в Україні, а й за кордоном. Підтвердженням цього є нещодавнє нагородження директора клініки, завідувача кафедри сімейної медицини і амбулаторної допомоги Павла Колесника європейською нагородою WONCA Europe за вдосконалення й інновації у сфері охорони здоров'я і званням «5-зірковий лікар WONCA Europe 2023».

Український лікар отримує таку нагороду вперше за досягнення в ролі лікаря сімейної медицини, надавача медичної допомоги, менеджера, комунікатора, лідера медичної спільноти.

Відомості про авторів

Колесник Павло Олегович – канд. мед. наук, доц., завідувач, кафедра сімейної медицини та амбулаторної допомоги, медичний факультет № 2, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; тел.: (050) 977-90-96. *E-mail: dr.kolesnyk@gmail.com*
ORCID: 0000-0001-7625-7142

Колесник Наталія Олександрівна – лікар, клініка «InterFamily», м. Ужгород; тел.: (050) 977-90-96. *E-mail: nat.kolesnyk@gmail.com*

Січ Юрій Станіславович – асистент, кафедра сімейної медицини та амбулаторної допомоги, медичний факультет № 2 ДВНЗ «Ужгородський Національний університет», асистент, клініка «InterFamily». *E-mail: Sich61923@gmail.com*

Понзель Наталія Іванівна – асистент, кафедра сімейної медицини та амбулаторної допомоги, медичний факультет № 2, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». *E-mail: natalia.ponzel@uzhnu.edu.ua*
ORCID: 0000-0002-9600-1811

Лазарик Владислав Миколайович – лікар-інтерн, клініка «InterFamily», м. Ужгород. *E-mail: lazaryk29@gmail.com*
Льков Оксана Віталіївна – асистент, кафедра сімейної медицини та амбулаторної допомоги, медичний факультет № 2, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». *E-mail: oksane0115@gmail.com*
ORCID: 0000-0002-0923-0596

Григоренко Дмитро Віталійович – асистент, кафедра сімейної медицини та амбулаторної допомоги, медичний факультет № 2, ДВНЗ «Ужгородський Національний університет». *E-mail: dmytrohryhorenko.uzh@gmail.com*
ORCID: 0009-0006-6060-5978

Петювка Данієла Сергіївна – студентка 2 курсу, медичний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», волонтерка, «InterFamily». *E-mail: mf.petovka.daniela@student.uzhnu.edu.ua*
ORCID: 0000-0002-6089-1648

Information about authors

Kolesnyk Pavlo O. – MD, PhD, Associate Professor, Head of the Family Medicine and Outpatient Care Department, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University; tel.: (050) 977-90-96. *E-mail: dr.kolesnyk@gmail.com*
ORCID: 0000-0001-7625-7142

Kolesnyk Natalia O. – MD, Physician, Limited Liability Company «InterFamily» Clinic, Uzhhorod; tel.: (050) 977-90-96. *E-mail: nat.kolesnyk@gmail.com*

Sich Yuriy S. – MD, Assistant of Professor, Family Medicine and Outpatient Care Department, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University, Ukraine; Assistant, Limited Liability Company «InterFamily Clinic», Uzhhorod. *E-mail: Sich61923@gmail.com*

Ponzel Natalia I. – MD, Assistant of Professor, Family Medicine and Outpatient Care Department, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University. *E-mail: natalia.ponzel@uzhnu.edu.ua*
ORCID: 0000-0002-9600-1811

Lazaryk Vladyslav M. – Clinical Resident, Limited Liability Company «InterFamily» clinic, Uzhhorod. *E-mail: lazaryk29@gmail.com*

Ilkov Oksana V. – MD, Assistant of Professor, Family Medicine and Outpatient Care Department, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University. *E-mail: oksane0115@gmail.com*
ORCID: 0000-0002-0923-0596

Hryhorenko Dmytro V. – MD, Assistant of Professor, Family Medicine and Outpatient Care Department, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University. *E-mail: dmytrohryhorenko.uzh@gmail.com*
ORCID: 0009-0006-6060-5978

Petovka Daniela S. – 2nd year Student, Medical Faculty N 2, Uzhhorod National University, Ukraine, volunteer, Limited Liability Company «InterFamily» clinic. *E-mail: mf.petovka.daniela@student.uzhnu.edu.ua*
ORCID: 0000-0002-6089-1648

Стаття надійшла до редакції 11.12.2023. – Дата першого рішення 15.12.2023. – Стаття подана до друку 22.01.2024